

חגיגה ז

ספר שער המלך - הלכות חגיגה - פרק א הלכה א

עוד ראיתי במכתב שהקשה לדעת רבינו ז"ל דס"ל [כאן] דעולת ראייה באה מן העוף, מה יענה למה שהקשו התוספות פ"ק דחגיגה דף ד' ע"א ד"ה אלא טומטום, שהקשו וז"ל, ויש להקשות ליתי על תנאי, ואם הוא אשם ליהויה נדבה וכו', וי"ל דמבטל ליה מסמיכה, אע"ג דסמיכה לא מעכבא וכו', מ"מ לכתחילה אין לנו לתקן קרבן כדי לבטלו מסמיכה וכו', יע"ש, וכן כתבו בפ"ק דחולין דף כ"ג ע"א [ד"ה אצטריך], ופרק ר"א דמילה דף קל"ו ע"ב [ד"ה הזכר], והשתא לדעת רבינו ז"ל קשה טובא דאכתי ליתי עולת ראייה על תנאי מן העוף, דעוף לא בעי סמיכה, אלו דבריו ז"ל, ולדידי חזי לי דאין כאן מקום קושיא, דהתוספות ז"ל לא ק"ל הכי אלא משום דס"ל בעלמא [כמו שהוכיח הפר"ח בכללי ס"ס ס"ק א' ע"ש] דהא דאמרינן [ביצה ג' ע"ב] ספק דאורייתא לחומרא היינו מדאורייתא, והילכך הוצרכו לפרש דהא דפריך בגמרא אצטריך קרא למעוטי ספק הוא משום דהואיל ונשים פטורות, והאי אימור אשה הוא, ממילא הוה פטרינן ליה כי היכי דלא ליתי חולין בעזרה, ואהא ק"ל דאי משום טעמא דחולין בעזרה, אכתי איתיה בתקנתא דליתי על תנאי, והילכך אי לאו קרא הייתי אומר דטומטום חייב בראיה מספק, ויביא על תנאי, והוצרכו לפרש משום טעמא דסמיכה, אכן לדעת רבינו ז"ל דס"ל בעלמא [טומאת מת פ"ט הי"ב] דספק דאורייתא לחומרא היינו מדרבנן כנודע, קושיא מעיקרא ליתא, דתלמודא הכי פריך, איצטריך קרא למעוטי ספק, דכיון דנשים פטורות מראיה, ממילא נמי טומטום פטור, דכיון דספק אשה הוא אזלינן לקולא, ואע"ג דמצי לאתויי על תנאי, אפ"ה פטור, כיון דספק הוא, וכן ראיתי להפר"ח ז"ל בכללי ספק ספיקא סעיף א', שכתב דמ"ש התוספות ליישב ההיא דחגיגה זכורך ולא טומטום, מוכח דס"ל כדעת הרשב"א [קידושין ע"ג ע"א], דספק דאורייתא לחומרא היינו מדאורייתא, יע"ש, ודוק:

לאו שאין בו מעשה

הרמב"ם כתב שאם התראה פנים בעזרה ולא הביא קרבן, אע"פ שעבר על לאו "אינו לוקה על לאו זה שהרי לא עשה מעשה." והשפת אמת (זבחים כט:) הקשה על הרמב"ם שהרי כתב הרמב"ם (הל' איסורי מזבח ה:יא-יב) "מצות עשה למלוח כל הקרבנות קודם שיעלו למזבח ... הקריב בלא מלח כלל לוקה שנאמר לא תשבית מלח ברית אלקיך." ואיך פסק הרמב"ם שלוקה על מה שהקריב קרבן ולא קיים המצוה של נתינת המלח, הלוא פסק הרמב"ם שאינו לוקה על הלאו של לא יראו פני ריקם כיון שהוא לאו שאין בו מעשה, ומאי שנא. כלומר, שכשם שראיית פנים הוי לאו שאין בו מעשה, שלא עשה כלום במה שלא הביא הקרבן עכשיו שאי-הבאת קרבן לא הוי מעשה, ה"ה שאם הקריב קרבן בלי מלח, הרי לא עשה כלום בשעת הקרבת הקרבן, שאי-מליחת הקרבן לא הוי מעשה, וצריך להיות לאו שאין בו מעשה.

והשפת אמת תירץ שיש לחלק בין ראיית פנים בלא קרבן שיש בו תשלומין לבין הקרבת קרבן בלי מלח. באמת הלאו של לא יראו פני ריקם היה צריך להיות הכניסה לתוך העזרה בלי קרבן. כניסה זו יש בה מעשה. אמנם, כיון שיש תשלומין כשהתראה פניו בלי קרבן "לא עשה שום איסור" שהאיסור אינו במה שנכנס לעזרה בלי קרבן אלא במה שלא הביא את התשלומין, וזה הוי לאו שאין בו מעשה.¹ אבל בהקרבת קרבן בלי מלח, עצם ההקרבת הקרבן בלי מלח הוא מעשה האיסור (ואין כאן תיקון למולחו אח"כ) ולכן הוי לאו שיש בו מעשה.

ובשאגת אריה (ס' לב) הסביר הטעם שראיית פנים בלי קרבן הוי לאו שאין בו מעשה משום "אין מעשה הראשון הגורם לחיוב ציווי של תורה היא העבירה אלא חסרון הציווי של תורה היא העבירה שחסר

¹ יש לעיין בדברי השפת אמת במה שכתב שאם התראה פניו בלי להביא קרבן "לא עשה שום איסור", ואילו בחגיגה כתב שהטעם שאינו מקיים מצות ראייה הוא משום שהראייה בלי קרבן היא מעשה עבירה. ואיך יתכן שראיית פנים בעזרה בלי קרבן היא "מעשה עבירה" ואעפ"כ "לא עשה שום איסור." וממנ"פ, אם העבירה היא הכניסה בלי קרבן הרי זה לאו שיש בו מעשה ולוקין עליו. ואם אין הכניסה לעזרה מעשה עבירה, הרי קיים את מצות ראיית פנים שהרי לא עשה עבירה בשעת קיום המצוה. ונראה לומר, שהמעשה עבירה היא מה שנכנס למקדש בלי להביא קרבן. אמנם, החלות עבירה היא בשעה שנגמר זמן התשלומין והוא לא הביא את הקרבן. לכן הוי לאו שאין בו מעשה במה שיש לו תשלומין כיון שחלות הלאו הוא בלא מעשה. אבל מכיון שהמעשה עבירה הוא בשעה שנכנס לעזרה, אינו יכול לקיים מצות ראיית פנים בשעה שהוא עושה מעשה עבירה. (ואם הביא את הקרבן אח"כ לתשלומין, יש לו קיום מצוה, שנמצא למפרע שהמעשה עבירה לא היה עבירה כלל). והשוה דברים אלו לדברי הגר"ח שיבואר להלן.

מצוה של תורה הילכך לא ה"ל קום ועשה אלא שב ואל תעשה לפיכך אין לוקין עליו. כלומר, שאין עבירת הלאו במה שהתראה פנים קודם הבאת הקרבן. אלא הלאו הוא במה שלא הביא הקרבן. כניסתו לעזרה אינה עבירת הלאו, אלא הגורם לו לעבור על הלאו במה שלא הביא קרבן. אי-הבאת הקרבן אינו לאו שיש בו מעשה אלא לאו שאין בו מעשה. לפיכך אין לוקין על לאו זה. השאגת אריה חידש יסוד שלא שועברים עליו בשב ואל תעשה אי אפשר להיות לאו שיש בו מעשה. ולפי דבריו יש לומר שהקרבן בלי מלח שאני, שבהקרבנו הרי הוא עובר על הלאו, ואין הלאו במה שלא מלח את הקרבן מקודם.

ועיין בקובץ הערות (תרכז) שהקשה על השאגת אריה ממה שהניקף חייב מלקות אע"פ שלא עשה שום מעשה אלא סייע להמקיף להקיפו. ומזה מבואר שאפילו לאו שועברים עליו בשב ואל תעשה הרי זה נחשב כלאו שיש בו מעשה. ותירץ שיש לחלק בין ניקף שהוא סייע לעצם מעשה העבירה ולכן נחשב לאו שיש בו מעשה לבין ראיית פנים בעזרה בלי הבאת קרבן. בראיית פנים בעזרה בלי קרבן "בכניסתו לעזרה לא סייע בזה שיהיה ריקם דמה שהוא ריקם נעשה מאליו ולא ע"י כניסתו לעזרה." כלומר, שמכיון שעצם הלאו הוא במה שהוא ריקם, ואין כניסתו מעלה או מוריד למה שהוא ריקם הרי זה לאו שאין בו מעשה. משא"כ בניקף שמכיון שהוא מעשה סיוע לסייע את המקיף, הרי אין זה שב ואל תעשה אלא קום ועשה.

ועיין בחידושי הגר"ח (על הש"ס בענין עולת אריה) שכתב "יש לעיין אם משום דהלאו הוא מה שלא הביא קרבנות הראי' ועבירת הלאו הוא ע"י חסרון מעשה, והיינו אי-הבאת קרבן זהו הלאו, או דנימא דהראית פנים בעזרה הוא האיסור והוא מעשה הלאו." כלומר, שהגר"ח חקר בלאו של לא יראו פני ריקם, האם הלאו הוא אי-הבאת הקרבן (וכהשאגת אריה). או דילמא הלאו הוא עצם כניסתו לעזרה בלי להביא עמו קרבן. וכתב שלצד הראשון מובן למה הלאו הוא לאו שאין בו מעשה. אבל לצד השני קשה לומר שהוא לאו שאין בו מעשה, שהרי הכניסה לעזרה היא לאו שיש בו מעשה.

אך כתב שיש להוכיח כהצד השני, שהרי הרמב"ם כתב "מי שבא לעזרה ביום ראשון ולא הביא עולה לא דיו שלא עשה מצוה עשה אלא עובר על לא תעשה שנאמר לא יראו פני ריקם." ואם באמת הלאו הוא אי-הבאת הקרבן, למה אינו מקיים את העשה כשהתראה פנים בעזרה (וכקושיית הטו"א). אלא ודאי הטעם הוא משום שאי אפשר לקיים מצוה בשעה שהוא עושה עבירה (וכתירוץ השפת אמת). וא"כ יש מזה הוכחה שהרמב"ם ס"ל כהצד השני שהלאו הוא במה שנכנס לעזרה בלי קרבן. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא, למה לאו זה הוא לאו שאין בו מעשה.

ותירץ הגר"ח שמכיון שיכול להביא הקרבן כל ז', אינו חייב על הלאו במה שנכנס לעזרה בלי קרבן. אלא החיוב על הלאו הוא במה שלא הביא קרבן כל ז'. אך א"כ עדיין קשה, שאם הוא מדין תשלומין, א"כ עצם כניסתו לעזרה הוא לאו שיש בו מעשה, רק שיש לו לעשות תשלומין אח"כ. ולמה התשלומין יגרע ממה שעשה מעשה בשעת העבירה. ועוד, שלפי זה אם לא התראה פנים עד יום טוב אחרון בסוף היום שאין אפשרות להביא קרבן, היה צריך לומר שלוקין עליו כיון שאין אפשרות לתשלומין. וממה שלא הזכיר הרמב"ם ענין מלקות כלל, משמע שבשום אופן אינו לוקה.

וחידש הגר"ח:

והמוכרח מזה דכשבא ריקם לעזרה עצם ראית פנים בעזרה הוא האיסור וכיון שהוא מעשה שאסרתו תורה אין שייך שיקיים בזה מצות עשה, דהוא מעשה איסור ולא מעשה מצוה. אלא דא"כ יקשה כנ"ל דאמאי מקרי זה אין בו מעשה, כיון דראית פנים בעזרה הוא האיסור הלא יש בו מעשה וצ"ע. אכן נראה דתרווייהו מגוף מעשה האיסור, הראית פנים והחסרון הבאת קרבנותיו, ומעשה אי הבאת קרבנותיו נגמר ונשלם במה שאינו מביא ומשלים כל שבעת הימים ונמצא דנגמר מעשה האיסור ע"י אי מעשה, דתרווייהו מגוף האיסור, הראית פנים וחסרון הבאת קרבנותיו ונגמר גוף עבירת הלאו ע"י אי מעשה, ואתי שפיר דברי הרמב"ם.

כלומר, שהמעשה האיסור הוא ראיית פנים בעזרה בלא קרבן. אולם האיסור הוא דוקא היכא שלא הביא קרבן משך כל ז' הימים. לכן אף שהתחלת האיסור היא הכניסה לעזרה, גמר האיסור הוא מה שלא הביא קרבן כל ז' וגמר האיסור אין בו מעשה. לכן הלאו נחשב כלאו שאין בו מעשה. אולם מכיון דראיית פנים בעזרה בלא קרבן הוי מעשה איסור במה שהתחיל להתחייב על הלאו, אי אפשר לקיים את המצוה של ראיית פנים בעזרה בשעה שהתראה בלא קרבן כיון שעושה איסור באותה שעה.

וכתב הגר"ח:

ונראה דכהצד השני מוכרח לדעת הרמב"ם דגם הראיית פנים בעזרה ריקם ואי הבאת קרבנותיו הוא מגוף האיסור וחשיב לאו שאין בו מעשה משום דיש לו תשלומין דכ"ז הוא אם נימא דכל שבעת הימים הוא מדין המצוה ונמצא שעבר הלאו באי הבאת קרבנותיו כל שבעת הימים באי מעשה ושפיר הוי לאו שאין בו מעשה אבל אם נימא דהחיוב חל עליו מיד ונמצא דעבר על הלאו תיכף כשהראה פניו בעזרה ריקם והרי עבר במעשה ורק דהי' יכול שוב לתקנו כל שבעת הימים והשלים חיובו ולא תקנו באי מעשה, וזה צ"ע דאפשר דאינו חשיב לאו שאין בו מעשה כיון דעיקר עקירת הלאו במעשה עבר.

כלומר, שאי אפשר לומר שעצם הלאו הוא ראיית פנים בלא קרבן ורק יכול לפטור עצמו ע"י תשלומין, שא"כ קשה לקרותו לאו שאין בו מעשה, שבאמת הוא לאו שיש בו מעשה. "אלא ודאי דעיקר חיובו וזמנו הוא לשבעת ימים." שהתחלת האיסור היא ראיית פנים בלא קרבן, וגמר האיסור הוא במה שלא הביא קרבן כל ז'.

ולפי דבריו יש לומר שיש חילוק בין ראיית פנים להקרבת קרבן בלי מלח. בראיית פנים בעזרה בלא קרבן, אין הראייה גמר האיסור, ולכן הוי לאו שאין בו מעשה. אבל לגבי הקרבת קרבן בלי מלח, ההקרבה היא גמר האיסור ולכן נחשב ללאו שיש בו מעשה.²

² ועיין בשלמי שמחה שהביא מחידושי רבי ראובן עוד הסבר למה ראיית פנים הוי לאו שאין בו מעשה. הלאו של לא יראו פני ריקם אינו בא אלא עד לאחר שכבר נכנס לעזרה. אך לאחר שכבר נכנס, יש לו עד סוף ז' להביא את הקרבן. לכן הוי לאו שאין בו מעשה כיון שאין עוברים על הלאו אלא בשב ואל תעשה. ועיין להלן שהבאנו דברי המשנת יעב"ץ שהעיר שאי אפשר לומר שאינו עובר על הלאו עד לאחר שנכנס לעזרה אלא לפי הירושלמי. ולפי דברי המשנת יעב"ץ, אי אפשר לומר הסבר זה בדברי הרמב"ם.